

Sukkerroe-Kulturens Betydning for det mindre Jordbrug.

Diskussion i det kgl. Landh. Selskab d. 11te Febr. 1874.

Diskussionen indledes af Redaktør Tuxen med et Foredrag, som, med Udeladelse af Indledning, ifølge „Ugestrift for Landmænd“ lød saaledes:

Jeg skylder det kgl. Landhusholdningselskab, at jeg i Udlandet har haft Lejlighed til at gjøre mig bekendt med Roesukker-Industriens Forhold til Jordbruget, og jeg skal da navnlig dvæle ved hvad jeg har bragt i Erfaring i Egne af Tyssland — Hannover og Braunschweig —, som Landsdele, vi i denne Henseende naturligt maa se hen til. — Det er endnu ikke almindeligt, at Udværlingen mellem Jordbrug og Industri er saa inderlig, som det meget var at ønske, og man træffer da ogsaa dette Forhold meget forskjellig ordnet. Der kan saaledes i Tyssland siges at være væsentlig tre forskjellige Forhold, under hvilke man dyrker Sukkerroer til Fabrikbrug. Der kan til Fabriken være knyttet store Jordbrug, enten som Ejendom eller i Reglen som Forpagtning, der da gjerne ere Gjenstand for en meget vidt gaaende Rodfrugtdyrkning, eller Fabriken kan være baseret paa roedyrkende Aktionærer, store og smaa Jordbrugere, eller endelig, som et tredie Forhold, kunne Roerne dyrkes som saakaldte „Raufrüben“, der dyrkes uden Forpligtelse overfor Fabriken og tilflyde de forskjellige

Fabriker som Tilskud til deres sikre Beholdninger; sjældent er dog en Fabrik alene henvist til Brugen af saadanne Kjøbe-roer, som navnlig leveres fra de mindre og mindste Jordbrug.

Hvert af disse forskjelligartede Forhold har nu sin ejendommelige Betydning for denne Kulturs Stilling til det mindre Jordbrug, hvorved jeg under Et maa forstaa Bøndergaardene, og hvad der i Størrelse ligger under disse.

Ogsaa Fabriker, baserede paa større Jordbrug, kunne have en ikke ringe Betydning for den mindre Jordbruger, dels vel som Kjøbere af tilbudte Roer, men ogsaa i en anden Henseende, naar nemlig det store Jordbrug dannes ved Sammenforpagtning af Bønderjord, saaledes som det ikke blot er steet tidligere, men som det skeer i den allernyeste Tid, idet der oprettes Fabriker af denne Art paa Aktier, og disse ere af en meget alvorlig og uheldig Betydning for vedkommende Bønder; thi forhøjes end Jordrenten, kan det aldrig kaldes til Held for Bondestanden, som virker til dens Ophævelse. — Der dannes af formaaende Ikke-Landmænd et Aktieselskab, som vælger sin Bestyrelse, bygger en Fabrik i passende Egn og da, ved Løfte om høje Forpagtningsafgifter, i Fabrikens Omegn sammenforpagter saa megen Bønderjord som muligt, eller som den har Brug for. Det nødvendige Antal Arbejdere samles tildels ved Indforskrivning fra fattige Egne, der staffles et passende Antal Inspektører til at lede Arbejderne tropvis, de svære, med fire Stude forspændte Plove sættes i Jorden, og det hele, samlede Areal dyrkes nu under Et, oftest paa en fristende simpel Maade, med toaarigt Sædskifte: Roer, Sæd, Roer, Sæd o. s. v., eller endog undertiden med Roer flere Aar i Træk. Kreaturbesætningen indskrænker sig i Hovedsagen til Stude og Faar, dels til Arbejde, dels til Fodning med Roerblade, og Fabrikaffald som Hovedfoder. Kort sagt, den hele Drift er saa simpel, at den trods de udstrakte, ofte spredt liggende Arealer af forskjellig Bestaffenhed vel vil være i Stand til at svare den lovede Afgift og endda give Aktionærerne gode Renter, men Bonden er ophørt at være Bonde,

han har sin gode aarlige Rente, men med Tabet af Arbejde stiger hans Trang til anden Adspredelse, han er ikke anlagt til at søge andet Erhverv, men ligger i Binduet og ryger sin Pipe, medens Andre pløje hans Jord. Bøndestanden staaer her overfor en opløsende og tildels demoraliserende Indflydelse af den nye Kultur. I en Landsby, Seinsen i Hannover, havde ikke færre end syv Bønder, med Gaarde af forskjellig Størrelse, bortforpagtet deres Jord til et nylig dannet Aktie-Selskab for 28 til 33 Rd. pr. Td. Land med Skattefrihed og fuldstændig Frihed i Driften. Vedkommende Bønder angave, at de ikke, med de stigende Arbejdspriser, indtil 5 à 6 Mk. i Dagløn, med deres Drift kunde naa saa stort et Udbytte, som Fabriken bød dem. Direktoren for samme Fabrik, som jeg senere talte med i Byen Sarstedt, hvor Fabrikken anlagdes, mente heller ikke, at Bønderne vilde kunne konkurrere med ham, der havde sine i Et samlede Arbejdere billigere baade med Hensyn til Løn og Kost. Forpagtningstiden væxler indtil 18 Aar, men der gives ogsaa etaarige eller kortere Forpagtninger, som navnlig kunne træffe den lille Jordbruger med 5 til 10 Tdr. Land; har han bjerget sin Rug, kommer en Mand til ham og siger: Forpagt mig denne Jord for næste Sommer, Du giver den to Bløjninger i Efteraaret, og jeg giver Dig indtil 50 Rd. pr. Td. Land, uden at Du næste Aar har videre Uvejlighed med Jorden. Og Husmanden tager ofte mod Tilbudet, i Stedet for selv at forsøge denne Produktion.

Efter at have betragtet disse Forhold, som i det Hele ikke gave noget videre glædeligt Blik paa denne Kulturs Betydning for det mindre Jordbrug, var det ejendommeligt at stifte nærmere Bekjendtskab med den anden Klasse Fabrikker, nemlig de, som ere byggede, ofte efter Bøndernes egen Indsigt, paa saakaldte roedyrkende Aaltier, og det maa fremhæves, at de i det Mindste for Tiden ere de fremherskende i det sydlige Hannover og Dele af Braunschweig, og deres Tal forøges stadig. Velærte af de første fordelagtig drevne Sukkerbrug, der ligesom Fabrikken „Lolland“ hos os naturlig maatte

støtte sig til større Jordbrug, oprettes disse Fabriker ved, at en Del Jordbrugere slutte sig sammen i et Aktieselskab og lade bygge en Fabrik for sammenskudte Midler, ofte tilbøds støttede ved Aaan. Aktierne give forholdsmæssig Andel i Udbyttet, men knytte tillige til sig visse Forpligtelser, af hvilke den vigtigste er: aarlig at dyrke og levere mindst et vist Kvantum gode, brugbare Koer til Fabrikken. Det hele Forhold er fastsat ved en Række strænge Bestemmelser, der kun afvige lidt for de forskjellige Fabriker — det bedste Bevis for, at de ere praktiske. Aktiekapitalen beløber sig gjerne til et à halvandet Hundredufjinde Thaler, fordelt paa Aktier paa indtil 4—500 Thlr. Selskabet samles ved aarlige Generalforsamlinger, som udvælge et Bestyrelses- eller Tilsynsraad, som atter af sin Midte udvælger et Forstanderskab, der fører den stadige nærmere Kontrol med Fabrikens Ledelse, de forskjellige Kontrakters Overholdelse og i det Hele repræsenterer Selskabet og vaager over dets Interesser. Hver Aktionær skal dyrke et bestemt, for de forskjellige Fabriker noget værlende Areal med Koer, gjerne en til halvanden Td. Land pr. Aktie, efter Aktiernes Antal og Fabrikens Størrelse, saaledes at en Fabrik, som er beregnet paa i en Campaigne at bearbejde o. 150,000 Cntn. Koer, er sikret et aarligt med Koer dyrket Areal af mellem 4 og 500 Tdr. Land. For at sikre Fabrikken gode Koer, skulle de dyrkes efter bestemte, strænge Forskrifter, som ofte gaa i den Grad i det Enkelte, at man i dem kan finde en hel lille Anvisning til Sukkerroevavl, og Bestemmelsernes Overholdelse sikres ved strænge Bøder. Disse Fabriker give ofte et meget højt Udbytte, som dog væxler og tildels balancerer med den vedtagne Betalingspris paa leverede Koer; faaer Bonden forholdsvis lidt for Koerne, har han Udbytte til des højere Udbytte af Fabrikken. Avler Aktionæren flere Koer end fordret, skal han, saafremt han vil sælge, først tilbyde Fabrikken dem, og de betales da som Kjøberkoer, d. v. s. lidt højere. — Skal Sukkerroevkulturen naa en større Udbredelse hos os, var det vistnok at ønske, at det skete væsentlig under denne Form.

Kun maa hertil bemærkes, at Koednrkerens Stilling bliver mere bunden, at Sukferroen herved taber den Gjendommelighed, som ellers er knyttet til en ny indført Kulturplante, nemlig at give Landmanden større Frihed i Benyttelsen af sin Jord; thi ved denne Ordning ere de industrielle og landøkonomiske Interesser saa nøje sammenknyttede, at der ogsaa, under uheldige Konjunkturer, kan blive Tale om, at Landmanden maa gjøre Opoffrelse for at holde Fabriken i Gang. Staaer Jordbruget frit overfor. Fabriken, vil det selvfølgelig ikke bidrage til dens Forsyning længere, end det betaler sig; selv om Koerne ere avlede, kan der tænkes Forhold, hvor Kreaturerne ville betale dem bedre end Sukkerfabriken. So mere fabrikmæssig industriel Landmandens Produktion bliver, des mere taber han af det ikke uvæsentlige Fortrin, han ejer i sin Produktions Mangesidighed. En Indvending mod disse Aktiefabriker, som fremsattes af en større Fabriksbestyrer, tør jeg ikke tillægge stor Vægt; at nemlig Bonden efterhaanden vilde søge at omgaa Kontraktens Bestemmelser og, sparende paa Driftsomkostningerne, levere flette Koer paa Medinteressenternes Bekostning og dog nydende samme Udbytte som de. Efter hvad man meddelte mig, havde der ikke vist sig nogen Tilbøjelighed i denne Henseende, og Tilsynet med Bestemmelsernes Overholdelse var, ligesom den indbyrdes Kontrol, saa strængt, at en sliq Frygt næppe vilde finde nogen Begrundelse.

Saa vel disse som de tidligere nævnte Fabriker tage med Glæde imod yderligere Forsyning ved Kjøberoer, som dog, navnlig i Tyskland med dets Koebestattung, kun modtages under visse Betingelser, som at de ikke ere dyrkede i stalddjødet Jord, at Frøet er modtaget ved Fabriken m. m. Disse Koer betales gjerne noget højere end Aktie-Koerne, dog afhængig af Trangen d. v. s. Egnen og Aaret. Preslingen af disse Koer leveres kun tilbage, naar det ønskes, og tages den ikke tilbage, gives der i Reglen 4—5 ß mere pr. Ctn. Koer, en Handel, der desværre ofte benyttes. De meget smaa Jord-

brug ere gjerne henviste til Dyrkning af saadanne Kjøberoer, da de sjældent kunne bestride Fordringerne til en Aktionær, naar Aktierne, som Reglen er, ere udelelige.

Der kunde nu være Anledning til at spørge, om det mindre Jordbrug ikke staaer Fare for i Tiden at blive overfløjet af det større, og om ikke Sufferroe-Kulturen vil bidrage hertil? Der synes Grund til Frygt i denne Henseende ved Betragtningen af visse nævnte Forhold i Lyffland. Frygten er berettiget; det er steet, at Bønderne paa Steder have opgivet Dyrkningen af deres Jord, men jeg tør udtale det som min paa Forholdene grundede Overbevisning, at det ikke er steet med Nødvendighed, men ved Fejl fra vedkommende mindre Jordbrugeres Side. Kløften, som stiller det lille og store Jordbrug, er ikke saa ubetydelig, som det ofte synes antaget; vel kan det mindre Jordbrug med Nytte optage meget i sin Drift fra det større, og omvendt; men den Landmand, som er opdraget og oplært til at drive en større Ejendom, har ikke dermed lært at være Bonde, og det er vel et Spørgsmaal, om han nogensinde tilfulde lærer det. Bondens Søn lærer ikke at drive en Bondegaard ved at forvalte en større Gaard. Den samme Kløft, som findes mellem Jordbrug hos os paa Hundreder og i det fjerne Udland paa Tusinder af Tønder Land, findes inden vore Grænser mellem det store og det lille Jordbrug. Forskjellighederne ere vel ikke lette at kapitalisere, men de ere ikke desmindre tilstede. I det store Jordbrug virke vi ved hurtig og billig arbejdende Maskiner og ved videre dreven Deling af Arbejdet; det er dette Jordbrugs Styrke, men det fordrer kostbart Tilsyn og Overledelse og arbejder med mindre paalidelige og omhyggelige Kræfter, med mindre Kjærlighed til Gjærningen. Det lille Jordbrug arbejder tildels med kostbarere Kræfter, af hvilke der tillige maa fordres større Alsidighed; men det arbejder med flittigere, omhyggeligere og paalideligere Kræfter, Tilsynet er bedre og falder sammen med Arbejdet, idet Husbonden selv er den første Arbejder. Det er dette Jordbrugs Styrke, men den bruges

ikke overalt i den nyeste Tid, og da maa det lille Jordbrug opgives for det større, der arbejder med de Midler, som passe for det. Jeg traf i Thykland vel Bønder, der som Grund til, at de ikke dyrkede Sukkerroer, angav Mangel paa Arbejdskraft; men det havde ingen Beviskraft overfor de mange smaa Jordbrugere, lige ned til Manden med en forpagtet Lod paa 5 Tdr. Land, der betalte de samme eller højere Afgifter af Jorden end de store Fabriker; de dyrkede indtil en Fjerdedel af Areallet med Sukkerroer, glædede sig ved dens Indførelse og fandt en Betsignelse i den ny Kultur.

Endnu et Punkt kan ikke lades ubetraget, da det maa tillægges en ikke ringe Bigtighed og derfor var særlig Gjenstand for min Opmærksomhed, nemlig Spørgsmaalet om der er Fare for, at den omtalte Kultur skal virke udpinende paa Jorden. Det trænger særlig til at drøftes, naar Talen er om Kulturen hos den mindre Jordbruger, som ikke har saa rig Lejlighed til at sætte sig ind i alle Grene af Agerbrugets Økonomi. Hr. Etatsr. Tesdorpf udtalte ved Selskabets første Møde i Aar, blandt andet, at den gamle Roddrift endnu fandtes bevaret mange Steder, og at det gjaldt for os at finde Midler, som varigt kunde have Jordens Produktionsevne. Man er for Tiden vistnok kun altfor tilbøjelig til at betragte en udpinende Drift som et overvundet Stadium, menende at kunne udrete Alt med det, saa at sige, ubegrænsede Gjødningsmateriale, som nuomstunder bydes os, og dog er det jo her tilstrækkeligt at henvise til Ting som Kløvertræthed, og der tales i lige Maade, grundet paa Erfaringer, om Roetræthed; dette er Klæmper, som vor Tids Kundskab og Kulturmidler kun kjende et Raad imod, nemlig et passende Sædskifte, med en passende begrænset Dyrkning af den enkelte Kulturplante. Fremtiden vil maaske gjøre os rigere. Dr. Emil Wolff var saaledes bestæftiget med Undergrundsgjødnings-Forsøg til Kløver og Raps, med en dertil indrettet Undergrundsgjødsleplov, men turde endnu ikke udtale sig om Resultaterne. Foreløbig kunne vi altsaa ikke med Gjødningskapitalen alene

fitre os mod Jordens Udpining. — Tale vi imidlertid først og fremmest ikke om Erstatning i videste Forstand, men simpelt hen om Tilbageførsel af de ved Køerne i færlig stor Mængde bortførte Aftebestanddele, da tages denne Sag vel oftest for let baade her og i Tyskland; man siger: Sukkeret er et rent organisk Stof, og alt Affald med deri indeholdte Jordbestanddele kan føres tilbage til den Jord, som har afgivet dem. Dette er Theorien, men praktisk er man strax en Del billigere i sine Fordringer; der er som oftest kun Tale om Preslingen, den maa Landmanden bestemt tage tilbage; men gjør han det, er man ogsaa gjerne tilfreds, mød hvor liden Grund fremgaaer til Ex. af følgende Beregninger, grundede paa Wolffs Analyser, hvorefter der i en Afsgrøde af 400 Ctn. pr. Td. Land indeholdes i Pund:

	3 Sukkerroer:	3 Preslingen regnet til $\frac{1}{2}$ af Køemasken*):	Savnes i Preslingen:
Kvælstof	64 Pd.	23,2 Pd.	40,8 Pd.
Afte	320 —	77,6 —	242,4 —
Deraf i Aften:			
Kali	160 —	28,8 —	131,2 —
Natron	32 —	6,4 —	25,6 —
Magnesia	28 —	4,0 —	24,0 —
Kalk	20 —	20,0 —	0,0 —
Josforsyre	44 —	8,0 —	36,0 —
Svovl	16 —	3,2 —	12,8 —
Kiselsyre	12 —	4,8 —	7,2 —

Det kan saaledes siges, at man, ved kun at tage Preslingen tilbage, af Køerne tager et Extrakt ikke blot af Sukker, men ogsaa af Salte. Hvad der mangler af Kali i Preslingen er væsentlig at søge i Sirupen. Formodentlig vaxler Forholdet noget efter Fabrikationsmaaden, men det tør vel af det Nævnte sluttes, at vi ere meget for bestedne, naar vi kun fordre Preslingen tilbage, og den Fordring tilfredsstilles ikke

*) Den af Wolff analyserede Presling indeholder 69,2 pCt. Vand.

en Gang altid. Det overraskede mig at se, at mange mindre Jordbrugere undlod ogsaa at tage dette Affald tilbage, navnlig naar der, som naevnt, bødes ham en antagelig Pris derfor. Sirupen, der ikke er højt anseet som Foder, gaaer i Reglen til Brænderierne, men jeg formoder, at dette Produkt vil blive stedse flettere, efterhaanden som Sukkerudvindings-Processen udvikles, og det vil mulig til Slutning kun egne sig til Gjødning; da vil man ved selve Fabriken, i Forening med andet Affald, kunne hente alt med Koerne bortført Mineralstof, hvilket vel ogsaa nu kan ske, men utvivlsomt dyrere, ad mindre naturlig Vej, ved Handelsgjødningen. Den oplyste og omhyggelige Landmand savner saaledes ikke Midler til i det Mindste at skaffe Jorden de berøvede Stoffer tilbage. Men vil den mindre Jordbruger i Reglen gjøre det samme? Jeg skal kun anføre, at jeg i Tyskland traf Bønder, som drev den reneste Koudrift, idet de dyrkede Sukkerroer og solgte baade disse og Affaldet til Fabriken for en Brutto-Indtægt af 215 Rd. og derover pr. Td. Land, uden at tilføre Gaarden en eneste Sæt Handelsgjødning; det at sælge Affaldet er, som tidligere naevnt, ikke ualmindeligt, men der bruges dog oftere nogen Handelsgjødning. Det kan vel ikke nægtes, at der er Grund til at frygte lignende Forhold hos os, men det maa tillige bemærkes, at det samme uheldige Forhold desværre maa kaldes vel kjendt, ogsaa uden Sukkerroekulturen. Den udpinende Drift er ogsaa hos os en gammel Synd, som ganske vist hos Nogle kunde blive forværret ved den frodige, fordringsfulde Sukkerroe, men man tør heller ikke benægte Muligheden af en Binding i denne Henseende ved Sukkerroekulturen; det er ikke urimeligt, at den, ved lidt efter lidt at finde Indgang, vil give Anledning til, at Begreberne klares, og Djnene aabnes mere for det fremstridende Jordbrugs Fordringer. For den oplyste Jordbruger, som nu driver sin Jord tilfredsstillende, og som vel ogsaa vil være den Første til at levere Sukkerroer, vil der næppe være Fare for et saadant Misbrug af den nye Kultur. Meget vil her afhænge af, om den

egenlige Industris Ledere stedse have et aabent Øje for dette Forhold, som i Længden er lige meget i deres og den praktiske Landmands Interesse.

Men kan der nu endelig ikke være Tale om Roddrift, selv om vi tilføje Jorden alt det Berøvede? Ingen nægtede Muligheden af Roetræthed paa Steder, hvor man drev denne Plantes Dyrkning for vidt, og den er iagttaget, hvor Dyrkningen har været forceret i længere Tid. Naar der her, selv for store Ejendomme, var tale om Forpagtningsafgifter paa o. 50 Rd. pr. Td. Land, var det vel ikke uberettiget, i det Mindste at formode, at man stod overfor en Produktion, hvis Barighed var af tvivlsom Art. Røeavlens Tilbagegang behøver ikke blot at ytre sig som Forringelse i det avlede Kvantum, en saadan har vel ofte viist sig, men har tildeels ladet sig hæve ved stærk Gjødsning med kvælstofrig Gjødning, man bevarede herved Massen, men tabte i Bestaffenhed, i avlet Sukker. Heller ikke behøve Aarsagerne til Tilbagegang ene at søges i rent kemiske Forhold; Enhver vil forstaa, at der vil kunne vise sig betydelige Mangler med Hensyn til Jordens fysiske Bestaffenhed ved udelukkende eller meget stærk Dyrkning af en Plante, der optager Jorden saa længe og tilmed stiller saa særlig store Fordringer til Jordens Behandling, som netop Sukkerroen. Dertil forøges Betingelserne for Sygdommens og skadelige Insekters Udbredelse herved i høj Grad. — Hos Bønderne træffes dog sjældent over en Femtedel af Marken med Røer, og oftest mindre. Et Sædskifte med mere end hvert fjerde Aar Røer kan næppe, med de Midler som for Tiden staa til vor Raadighed, kaldes en varig Forbedring, hvor høje Renter det end i Øjeblikket vil kunne give. Saa meget mindre, som man ved mere udstrakt Sukkerroe-Dyrkning ogsaa har iagttaget skadelig Indflydelse paa efterfølgende Klo-verasgrøder.

Det er begrundet paa disse Forhold, naar jeg, væsentlig tænkende paa den mindre Jordbruger, har ment at burde ud-tale mig for de af selve Jordbrugere grundede Fabriker, thi

vel kan det siges, at Jordbrugeren herved bindes stærkere end ønskeligt til en bestemt Produktion, men det er paa den anden Side den Form, i hvilken vi lettest kunne naa Betryggelse mod et Misbrug af Sukkerroens Dyrkning, idet det gjøres til bindende Regel, at Affaldet tages tilbage. Aktierne ville naturligtvis fordele sig saaledes, at der ikke bliver Opfordring for den enkelte Jordbruger til overdreven Dyrkning. Derimod maa det forkastes, som det almindelig er Skik i Tyskland, at alt andet Affald end Preslingen, saafom Slam og forbrugt Benkul, sælges til den højest Bydende, thi herved faaer den oplyste Landmand særlig Lejlighed til at berige sig paa den mindre Oplystes Bekostning, et Forhold, der jo ganske vist aldrig fuldt kan undgaaes og kan have sin gode Ret, men ikke derved bliver mindre uheldigt. Dette Affald maa ligesom Preslingen, om det end vil koste lidt mere Besvær, kunne lade sig fordele ligelig mellem Aktionærerne i Forhold til det leverede Kvantum Koer. Ligeledes bør der saa vidt mulig, til en vis nødvendig Grænse, tillades Deling af Aktierne, naar de ikke strax gjøres forholdsvis smaa, for, saa vidt muligt, at give ogsaa de meget smaa Jordbrugere Lejlighed til at optræde som Aktionærer. Det er jo imidlertid med vore nuværende Forhold ikke rimeligt, at Sukkerroekulturen vil nyde nogen meget stærk Fremgang hos os i den allernærmeste Fremtid, men det tør haabes, at vi imidlertid med hvert Aar maa naa nærmere til, at Alle ere udrustede med den Indsigt, at de gribe den ny Kultur — den intensivere Kultur i den ene eller anden Form, som stedse mere bliver en Gjenstand for Nødvendighed, ikke for Valg —, ikke som et Lykkespil, men som et vel overvejet økonomisk Foretagende.

Profr. Erhard Frederiksen: Man kan ganske vist enkelte Steder i Tyskland let faa Dje for at Sukkerroedyrknin-gen har fremkaldt store Jordbrug paa de mindres Bekostning, men de ulukkkelige Forhold, som omtaltes i det nys holdte Foredrag sees ikke i de Egne af Tyskland, hvor Sukkerroen har faaet rigtig Fodfæste eller er hjemme, men kun i Periferien

af de gamle Roeege eller der, hvor der først begyndes paa den. Den kræver nemlig selvfølgelig et nøje Kjendskab for at kunne betale sig; dette erhverves ikke i en Fart, og de mindre Jordbrugere finde derfor i Begyndelsen deres Regning ved at forpagte Jorden bort til Mænd eller Selskaber, som have dette Kjendskab. Men saa snart de have lært Kulturen at kjende, tage de igjen Jorden i egen Haand, ja rive sig endog helt løs fra de bestaaende Fabrikker og grundlægge for egen Regning de saakaldte „Bauernfabrikken“ umiddelbart opafdem, de hidtil have forsynet med Roer; saaledes f. Ex. i Brunsvig, hvis Bønder nu som oftest selv eje Fabrikker, der give dem et stort Udbytte, efterat de først havde tjent de nødvendige Penge dertil ved at dyrke og afhænde Roer til de af Aktieselskaber eller enkelte Fabrikker oprindeligt grundlagte Fabrikker. Muligvis vil Udviklingen herhjemme blive en lignende, og i hvert Fald vil det blive fra enkelte Steder som Centralpunkter, at den efterhaanden breder sig i en større og større Kreds. Til lige vil Faren for at den danske Bønde skal bortforpagte sin Jord, uden at finde en anden Bestjæftigelse, have en Hindring i den danske Bøndes Ulyst til at ligge paa den lade Side. — Taleren troer heller ikke, at der her i Landet er Fare for at Sukkerroedyrkingen skal blive brugt som et Udpiningsmiddel, da Landmanden snart vil se, at det ligger i hans egen Fordel at gjengive Jorden dens Kraft. Iøvrigt har han aldrig seet, at der ved Sukkerroedyrkingen skulde gaa saa mange Stoffer tabt for Jorden, som af Indlejerne anført, men selv om saa er, saa vil det dog ikke kunne nægtes, at den leverer mere tilbage til Jorden end nogen anden Kulturplante, naar Affaldet fra Fabrikkerne atter tilføres Produktionsstedet. Taleren har aldrig seet den saa meget omtalte Roetræthed paa Jorden, tværtimod har han i Egne, hvor der i over 40 Aar har været dyrket Roer hvert 3die Aar, seet smukkere Roefgrøder end noget andet Sted og ligesaa smukke Kornafgrøder; det er ved en dyb Bearbejdning og rigelig Gjødsning af Undergrunden at

man har været i Stand til fuldstændig at bevare Jordens Produktionsevne.

Redaktør Tuxen: Det af ham fremdragne Exempel paa at Sukkerroeddyrkingen har fremkaldt store Gaarde ved Sammenforpagtningen af Bondejord fandtes ganske vist i Periferien af en roeddyrkende Egn, men dog i umiddelbar Nærhed af Fabrikker, der havde været i Gang i 10 Aar. — De af ham meddelte Tal ere fremgaaede af Beregninger, som han har baseret paa Analyser af Wolff. — Fordi man i Magdeborgegnen, hvis Jord ganske særlig egner sig til Sukkerroeddyrkingen, har kunnet vedblive at høste saa store Afgrøder i hurtig paa hinanden følgende Aargange, kan det dog ikke nægtes, at Roetrætheden har indfundet sig andre Steder, og mange Steder, hvor der endnu ved en rigelig Gjødning høstes et lignende Kvantum som tidligere, er derimod Godheden af Roerne betydelig mindre. Jordens Tab af Kali er da ogsaa bevistlig meget stort.

Propr. Frederiksen: Dette kan ikke nægtes, men lader sig paa den anden Side let erstatte ved en Tilførsel af Stafsfurter Kali. Han har kun hørt Roetrætheden paaenge i Magdeborgegnen, og det kun for de Jorders Vedkommende, der, navnlig i Begyndelsen, vedbleve at afgive Roer til de der oprettede Fabrikker uden at faa Erstatning i Affaldet eller i Gjødning. Man maa ikke tro, at Jorden er roetræt, fordi Roerne i Tyskland nu ere mindre end tidligere; dette er ligesom et Fremstridt i Kulturen der, eftersom den tyske Beskatningsmaade tvinger til at producere sukkerrige og derfor ogsaa mindre Roer. I Frankrig, hvor Skatten derimod ikke bestemmes efter Roernes Sukkerholdighed, gaaer man i Retning af store Roer, og der er der sikkert aldrig Tale om Roetræthed.

Redaktør Tuxen har aldrig selv truffet Roetræthed, men ofte hørt den omtale, og naar han i Tyskland spurgte, om man antog, at Jorden kunde vedblive at give hyppige Roefgrøder uden at lide derunder eller blive træt, svarede man med et tvivlende Skuldertræk, men anførte, at det var den høje For-

pagtningsgodtgjørelse, der bødes Jordbrugerne, som fristede dertil. — Han spørger sluttelig Hr. Frederiksen om paa hvad Maade man ved Fabriken „Lolland“ paatænker at bruge Sirupen.

Prop. E. Frederiksen kan ikke give noget bestemt Svar herpaa, da dens hidtidige Benyttelse til Spiritusfabrikation efterhaanden synes at blive forladt i Tyskland.

Godsejer Ingerslev: Siden Spørgsmaalet om Sukkerroedyrkningens Indførelse i Danmark ifjor diskuteredes her i Selskabet, er Sagen for saa vidt bleven langt klarere, eftersom vi nu vide, at Lovgivningsmagten, i alt Fald foreløbig, har belastet den med fuld Bestatning. Det er vist et enestaaende Exempel paa, at der ikke er givet en Produktion, som støtter sig til en Landbrugsfrembringelse, som vilde kunne blive til stort Held for Agerbruget, den for enhver ny Virksomhed højest nødvendige Væretid for at komme paa Niveau med den samme gennem mange Aars Erfaring modnede Fabrikation i Udlandet. Men naar dette nu er os forment, saa bør vi ogsaa tage Sagen rent praktisk og temporisere vore Bestræbelser for dens hurtige Indførelse mere end ellers vilde være nødvendigt. Hovedopgaven maa nu være, at saavel de større som mindre Jordbrugere vises de store Fordele, som Kulturen frembyder, og de Krav, som den stiller, ved at Fabrikkerne selv leje Jord og dyrke Roer. Man vil derved føres i en lignende Retning som den Fabriken „Lolland“ er slaaet ind paa, navnlig selv at forpagte Jorder og dyrke saa mange som mulig, samt isøvrigt købe dem, der maatte tilbydes af omboende Landmænd; dette er ganske vist den sikreste Maade, naar man ikke viger tilbage for det stærkt forøgede og besværliggjorte Arbejde, som Driften af selvstændige, store Agerbrug medfører. „De danske Sukkerfabriker“ havde troet at kunne gjøre Regning paa en større Foretagelsesaaend og fordomsfri Indsigt, end Tilfældet har viist fandtes, og søgte derfor at vække Interesse derfor hos et større Antal Jordbrugere ved at aabne dem Udgang til samtidig at kunne faa de dyrkede Roer afhændede og som Aktiehavere at kunne profitere af den mulige Fordel ved Fabrikationen; og man har

ved at oprette den betydelige og vel udstyrede Fabrik ved Odense viist, at det var Alvor med Sagen fra „de danske Sukkerfabrikers“ Side. Erfaringerne vise imidlertid, at Landmændene ikke have faaet Dje for de store Fordele, Sukkerroedyrkningen frembyder, men andre Erfaringer fra den af Odense Kommune forpagtede Jord vise samtidig, at Fordelene i Virkeligheden ere meget betydelige. Rimeligvis ville enkelte Mænd med Energi og Foretagelseslyst snart faa Dje derfor og da danne sig et fordelagtigt Erhverv ved at leje Jord af Andre for at producere Koer; og derved vil sikkert ogsaa efterhaanden de mindre Jordbrugere faa Djet op for Sagens Fordelagtighed og Vigtighed. Taleren nærer ingen som helst Tvivl om, at der er en Fremtid for denne Kultur her i Landet, men fremhæver paa den anden Side, at man ikke maa vugge sig i for lyse Illusioner om en snarlig Indførelse af den. — De paapegede Farer ved Sukkerroeindustriens Indførelse kan han ikke tillægge nogen stor Bægt. Det er næppe sandsynligt, at vi her i Landet komme let ind paa det „korte“ Agerbrug; vor betydningsfulde Mejeridrift med sin fleraarige Græsmark vil hindre det; men dette vil ogsaa for faa vidt være heldigt, som Bevarelsen af det gamle Sædskifte paa 7—8 Marker meget godt vil kunne forliges med en fordelagtig Sukkerroedyrkning, eftersom det lange Sædskifte giver bedre Koer, naar man ikke, saaledes som i Tyskland, af Beskatningen tvinges til at producere smaa Koer. En bekjendt tysk Forfatter, Dr. Fühling, erklærer saaledes bestemt, at man naaer et ganske anderledes godt Resultat, hvor man kun dyrker Koer hvert 8de Aar, end hvor man tager Koer hvert 3die eller 4de Aar. Det franske ligesom ogsaa vort Beskatningssystem tilsteder at aple store Koer, naar deres Renheds Koefficient blot ikke synker ned under 75 %, da det faa ikke kan betale sig at bearbejde dem. Ved det korte Sædskifte ville vi kun kunne faa et stort Kvantum Koer ved en meget stærk Gjødning, men derved udsættes vi for at Koerne komme til at indeholde faa mange Salte, at Renhedskoefficienten synker under 75 %. Sukkerroeavlens kræver et rationelt Agerbrug, stiller

store Fordringer til Jorden, men vil ikke udpine den eller foranledige Koetræthed, hvor man søger at bringe Affaldet tilbage til den Jord, der har produceret Koerne. I vor Koedyrkning ere vi hidtil væsentlig fulgte i Skotternes og Engelskmændenes Fodspor, skjønt vort Klima meget mere ligner Tysklands. Derfor have vi overseet Banstelighederne ved at opbevare Koerne; vort stærkt varlende Klima kræver den ene Dag at holde Koerne godt dækkede, den næste Dag svagt dækkede, og under alle Forhold en god Ventilation. Saa vel ved „Odense“ som paa „Holland“ ere Koerne derfor spirede i denne Vinter, hvorved der naturligvis foranlediges et Tab, om end dette sikkert begge Steder ikke har formindsket Udbyttet saa meget, som man forud troede det vilde.

Handelsgartner Wendt troer ikke, at den mindre Jordbruger vil misbruge Koekulturen. Jorden bliver ej mere træt af at bære Koer end andre Kulturplanter, tvertimod er der vel ingen anden Kulturplante, der efterlader og leverer saa meget tilbage til Jorden, som netop Koerne. Vi kunne derfor trostigt anbefale deres Dykning til vore mindre Jordbrugere, der tilmed ikke ere saa tilbøjelige til hurtigt at indlade sig paa det Nye og derfor heller ikke til at misbruge det. Desuden vil Fristelsen til at benytte denne fordelagtige Plante i et saadant Omfang, at der derved vilde foranlediges Misbrug ved en Udpining af Jorden ikke være saa stor for vor i Reglen velstaaende Bondestand, som for Tyskerne, hvor Velstanden i mange Egne er meget mindre.

Propr. Frederiksen har den bestemte Opfattelse, at Sukkerroen væsentlig faaer sin Betydning ved at afløse Brakken, og ved at 2det Mars Græsmark opgives. Vilde vi beholde et 7 eller 8 Marks Sædfiste med Brak og flere Græsmarker, da vil det bedre betale sig at dyrke Foder- end Sukkerroer. Han er heller ikke enig med Godsejer Ingerslev i at vi bør dyrke Koer paa nygjødet Jord, og at vi bør advare Folk mod at bruge kvælstofholdig Gødning til Sukkerroerne; thi naar vi blot betale Koerne efter deres Indhold, da er der

ingen Fare ved Fremavlingen af store om end mindre sukker-
rige Roer. Paa Fabriken „Lollands“ Jorder have de ved
Chilifalpeten ophjulpet en Roemark paa 20 Tdr. Land, som ellers
næppe vilde givet noget Udbytte, og Roerne indeholdt dog 14 %
Sukker. Han maa gjentage, hvad han før sagde, at vi
bør følge Frankrigs Exempel, da vor Bestatningsmaade er den
samme. — Fabriken „Lolland“ søger at fremme Sagen i den
derværende Egn ved at forpagte Hvedestubmarker hos omboende
Bønder, hvis Jorder ere drænedes og i god Kultur; Fabriken
dyrker og bearbejder dem selv, besaaer dem med Sukkerroer,
som den selv henter og bringer Affaldet tilbage til vedkom-
mende Gaard. Jorden vil herved ikke udpines, og vi haabe
herved at bringe Beboerne til at indse Fordelen ved Kulturen;
og den vil blive endnu større for Bonden, saafremt han og
Husstand selv tager Del i Arbejdet; thi da kan han dyrke bil-
ligere end vi andre. Hvor der derfor er en virksom Bonde-
stand, er der ingen Fare for at Sukkerroedyrkingen skal øde-
lægge det mindre Jordbrug.

Gods ejer Ingerslev: Uoverensstemmelsen mellem ham
og den foregaaende Taler er i Virkeligheden kun ringe, thi
ogsaa han udtaler sig for, at vi i Lighed med Franskmændene
maa udvikle Sukkerroedyrkingen paa en noget anden Maade
end Lyfterne; kun troer han nok, at vi bør være lidt forsig-
tige med en stærk Benyttelse af kvælstofrig Gødning. Om
han end ikke længere er en afgjort Modstander af at tage Roer
hvert 4de Aar, saa troer han dog, at det i Reglen vil være bedst
at blive staaende ved en 7 eller 8 Marksdrift; men selv i en
saadan ville vi i Reglen ikke kunne bruge mere end $\frac{1}{2}$ Mark
til Foderroer, da vore Kobesætninger ikke ville kunne fortære
en større Mængde, hvorimod vi ved at dyrke Sukkerroer, som
sælges til Fabriken, ville kunne tage en hel Mark med Roer. —
Han er ganske enig med den foregaaende Taler i at der ikke
ved Sukkerroedyrkingen er nogen virkelig Fare for den min-
dre Jordbruger, som benyttende egne Kræfter kan dyrke billigt;
og naar den mindre Jordbruger derfor lader sig friste af de

høje Forpagtningsstilbud til at bortforpagte sin Mark til Røedyrkning, saa er det kun fordi han mangler Tillid til sin egen Dygtighed, og derimod kan man ikke beskytte ham.

Redaktør Møller-Holst har ogsaa næret store Forhaabninger til Sukkerroekulturens Indførelse hos os og troer ikke, at der nu er nogen Fare ved den, hvorimod der vel vilde have været en saadan, hvis den havde vundet Fremgang, da der i Trediverne blev begyndt derpaa. Erfaringen fra Tyskland vil i saa Henseende være os en Lære; i den første Tid var den dersteds ganske vist til Skade for de mindre Jordbrug, saa man saa hele Bønderbyer forsvinde og omdannes til store Agerbrug paa indtil 6000 Tdr. Land under een Overbestyrelse. Men nu seer man, at de bevarede Bønderbrug holde Stand, selv optage Sukkerroedyrkingen, kræve Affaldet tilbage og behandle deres Jorder lige saa godt som de store Brug.

Prof. Jørgensen: Naar man har ønsket det foreliggende Spørgsmaal om Sukkerroedyrkingens Indflydelse paa de mindre Jordbrug behandlet her i Landhusholdningssekskabet, da ligger Grunden naturlig deri, at man ifølge tidligere Erfaringer her i Landet har seet, hvor uheldig og udpinende en Røvdrift, der kunde baseres paa en lignende Kulturplante, nemlig da man for en Række Aar siden, navnlig i Nordsjælland, saa Bønderne dyrke indtil 2 Marker med Kartofler, som derefter gik lige i Brændevinskjedlen. Han deler nu ganske den Opfattelse, som i Aften er kommet til Orde, at der efter den Udvikling, vort Agerbrug har taget, ikke nu vil være en lignende Fare ved Sukkerroedyrkingen, og selve Diskussionen her i Aften vil sikkert ogsaa bidrage Sit til at fjerne den. Røvfrugtdyrkingen maa, aldeles bortseet fra Sukkerroedyrkingen, vinde større Plads i vort Agerbrug end hidtil, men den sidste yder ganske vist tillige den Fordel, at den kan anvendes i større Maalestok og tjene som Grundlag for en Fabrikationsvirksomhed. For at dette skal ske, gjælder det ganske vist om at saa Landmændene til klart at indse deres egen Fordel, men denne er væsentlig betinget af hvilken Pris, der betales for Køerne;

denne den merkantile Side ved Sagen vil nu bedst fyldestgøres ved at Landmændene selv blive Aktieejere af Fabrikkerne. Hermed vil det næppe gaa raft, thi de danske Landmænd ere i Reglen ikke tilbøjelige til at gribe raft og stærkt ind i det Nye, som bringes i Forslag, og denne Ejendommelighed kan have baade sine gode og uheldige Sider. Ved imidlertid at vise ham ad Erfaringens Vej de store Fordele, Kulturen yder, vil Maalet bedst naaes, og det er derfor heldigt, at der ogsaa i Diskussionen her i Aften er lagt Vægt paa at gaa denne Vej, der sikkert vil føre til Maalet, om end ikke gjennem nogen stærk og hurtig Udvikling.
